

Environmentálna výchova na školách v SR

Environmentálna výchova a vzdelávanie je jedným z najdôležitejších nástrojov na riešenie problémov životného prostredia a je súčasťou výchovy v predškolských zariadeniach a súčasťou výuky na školách všetkých stupňov. Jej úroveň do značnej miery ovplyvňuje kvalita podmienok, ktoré pre túto prácu školy majú, vrátane finančného a materiálno-technického zabezpečenia ich potrieb.

Základným pedagogickým materiálom pre environmentálnu výchovu a vzdelávanie v školách je tzv. Environmentálne minimum – učebné osnovy environmentálnej výchovy pre základné a stredné školy, ktoré sa premietajú do väčšiny učebných predmetov ZŠ a SŠ. Či už sú to prevažne prírodovedné predmety ako prírodoveda, vlastiveda, prírodopis, zemepis, fyzika, chémia, biológia a geografia alebo prvouka, pracovné vyučovanie, občianska výchova a etická výchova, v ktorých sa plnenie učebných osnov uplatňuje systematicky a primerane vo všetkých ročníkoch škôl. Okrem klasických foriem vzdelávania sa na ZŠ a SŠ zabezpečuje environmentálna výchova formou súťaží, napr. geografická olympiáda, biologická olympiáda alebo stredoškolská odborná činnosť.

Doplňujúco, so zreteľom na širokú verejnosť, pôsobi mimoškolská environmentálna výchova zabezpečovaná kultúrno-osvetovými zariadeniami, masovokomunikačnými prostriedkami, knižnicami, odbornými inštitúciami rôznych rezortov, združeniami občanov i podnikateľskú sférou. Ministerstvo školstva SR v záujme zvýšenia aktivít na zlepšenie životného prostredia a zabezpečenia trvalo udržateľného rozvoja v tomto roku prvýkrát vyčlenilo zo svojho rozpočtu finančné prostriedky pre grantový program Enviroprojekt 2004 na podporu a financovanie projektov environmentálnej výchovy a vzdelávania detí a žiakov ZŠ, SŠ a školských zariadení.

Praktickými výstupmi Enviroprojektu 2004 bude celý rad seminárov, výstav, súťaží, konferencií alebo metodických materiálov, pracovných zošitov a listov, množstvo CD, bulletinov a iných záznamov. V rôznych

regiónoch Slovenska si žiaci vybudujú náučné chodníky, vyčistia časti vodných tokov alebo budú riešiť problémy s využitím energie i problematiku odpadu, ako napr. v projektoch *Model mestskej čistiare odpadových vôd*, *Stav vodných tokov v Komárne*, *Voda – zdroj života*, *Rieka ako živý organizmus* alebo *Zelený balíček v praxi*. Z celého Slovenska bolo podaných 137 projektov od škôl, školských zariadení a občianskych združení, z ktorých medzirezortná komisia pre výber, hodnotenie a finančnú podporu environmentálnych projektov Ministerstva školstva SR vybrala 27 projektov na pridelenie finančnej dotácie v celkovej výške 1,535 mil. Sk.

Na Slovensku dnes existuje pomerne rozsiahle spektrum združení občanov (mimovládnych organizácií), zaoberajúcich sa aj environmentálnou výchovou. Väčšinou ide o združenia s lokálnou alebo regionálnou pôsobnosťou, ktoré veľmi dobre spolupracujú so školami a školskými zariadeniami, čo má v celkovom meradle značný vplyv na rozvoj environmentálnej výchovy a vzdelávania na Slovensku.

Na rozvoj environmentálnej výchovy majú vplyv aj rôzne medzinárodné projekty, ktorých cieľom je svojimi aktivitami prispieť k formovaniu environmentálneho vedomia školopovinnnej mládeže a širokej verejnosti. Napr. v rámci holandsko-slovenského projektu *Matra Zdokonalenie systému environmentálnej výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike* občianske združenie Centrum

Environmentálna výchova nie je len o vedomostiach z odboru ekológia - dokazujú to aj vnímaví účastníci kurzov o koordinácii EV na školách (foto: Richard Medaľ)

environmentálnych aktivít v Trenčíne s finančnou účasťou MŠ SR vydá metodické materiály a doplnkové učebné pomôcky pre ZŠ a SŠ v témach Voda, Ovzdušie, Urbanizmus a Energia a tiež zrealizuje školenia, odborné a metodické vzdelávania učiteľov v oblasti environmentálnej výchovy a vzdelávania.

Súčasný stav environmentálnej výchovy a vzdelávania na ZŠ a SŠ možno považovať za dobré východisko pre jej ďalšie skvalitňovanie v súlade s pokrokom vedy, techniky a poznatkov z praxe našich škôl. Cieľom tohto úsilia a práce je dosiahnuť taký stav, aby sa environmentálna výchova stala organickou, cieľavedomou a systematickou súčasťou práce všetkých škôl, učiteľov a každodenného života v školách.

Mgr. Beata Kukumbergová
Ministerstvo školstva SR

Ako zdokonaľiť systém environmentálnej výchovy?

V plnom prúde beží slovensko-holandský projekt *Zdokonalenie systému environmentálnej výchovy a vzdelávania na základných a stredných školách na Slovensku*. Financovaný je z holandského grantového programu MATRA a Ministerstvom školstva SR. Partnerom projektu je Centrum environmentálnych aktivít v Trenčíne, holandská nadácia Stichting Velwerk Nederlands a VVMZ, s. r. o. Projekt monitoruje Veľvystanectvo Holandského kráľovstva na Slovensku.

Trvá rovné tri roky – do konca marca 2005. Jeho výnimočnosť spočíva v partnerskej spolupráci troch sektorov – štátneho, súkromného a mimovládneho, ktorá vyplynula z jeho samotej realizácie. Pomáha riešiť problémy nekoordinovanosti a formálnosti environmentálnej výchovy na školách a umožňuje, aby pedagogická obec získala skúsenosti zo spolupráce so širokou komunitou. Prispieva tiež k tomu, aby bolo viac výučbových a metodických materiálov a pomôcok, aby sa zvyšovala kvalifikácia učiteľov pre moderné poňatie environmentálnej výchovy. Kládne dôraz na rozvoj mladých

osobností v ich trojedinosti - v znalostiach, zručnostiach a postojoch. Projekt sa zameriava na tri základné aktivity:

Budovanie tímu a spolupráce

Ako obohatiť osnovy minima

Vývoj a distribúciu metodických materiálov a učebných pomôcok pre environmentálnu výchovu a to k témam aktualizovaných osnov *Environmentálne minimum*. Vznikli manuály pre trénerov, učiteľov a žiakov. Doteraz boli vďaka spolupráci so Slovenskou agentúrou životného prostredia vydané príručky na tému odpad, voda a trvalo udržateľný rozvoj. Už sa distribuovali do všetkých vyše 2 000 základných škôl v SR. Spracované sú ďalšie témy – je ich osem. Tvorcovia ich zostavili tak, aby ich učiteľ ktoréhokoľvek predmetu dokázal využiť. Materiály pre žiakov obsahujú ľahko kopírovateľné pracovné listy. K dispozícii bude tiež osem krabic s nástrojmi a vybavením pre praktické cvičenia a aktivity, a to pre každý región. Každá škola alebo organizácia bude mať možnosť si ich požičať.

Tréningy pre koordinátorov

Súčasťou projektu je organizácia tréningov

o environmentálnej výchove a vzdelávaní pre vedenie škôl a koordinátorov environmentálnej výchovy na školách, ktorí už pracujú v každom regióne SR, a majú svoj trénerský tím vyškolený v Holandsku. Dvadsať tréneri v spolupráci s Metodicko-pedagogickými centrami v Bratislave, Trenčíne, Banskej Bystrici a v Prešove postupne školia pedagógov z celého Slovenska.

Úspech Špirály a Zelenej školy

Spoločnosť environmentálne výchovných organizácií Špirála sa oficiálne stala členom európskej organizácie Foundation for Environmental Education a projekt Zelená škola zasa súčasťou európskeho projektu Ecoschool. Školy zapojené do slovenského projektu Zelená škola sa tak zaradia do európskej rodiny environmentálne zmyslajúcich a konajúcich škôl.

„Prvé tréningy sa uskutočnili začiatkom novembra v Bratislave, Lazoch pod Makytou a v Kysaku. Do konca roka ich bude dovedna dvanásť a každého sa zúčastní 20 až 25 koordinátorov environmentálnej výchovy, čo je dovedna 240 až 250 pedagógov, z plánovaných štyristo, s bohatými skúsenosťami aj úplní nováčikovia. Majú veľký záujem o tematiku, a to ma teší,“ hovorí koordinátorka pre Prešovský a Košický kraj RNDr. Silvia Szabóová z občianskeho združenia Sosna z Košíc. Vyškoliť viac ľudí v tomto roku fyzicky nie je možné. Škoda, že financie prišli neskoro, organizačný a realizačný tím projektu bol pripravený začať už na jar.

Veľtrh a ĎalEKOHľad

Výsledky projektu majú tiež podporiť vážnosť environmentálneho vzdelávania. Vyšli už napríklad tri čísla časopisu ĎalEKOHľad pre environmentálnu výchovu a filozofiu. Pracuje sa na www stránkach, vytvárajú sa klubové siete škôl a pedagógov. Program počíta aj s grantovým mechanizmom na podporu projektov spomínaného druhu výchovy. Na Veľtrhu environmentálnych výukových programov v Modre, ktorý sa od 23. do 25. septembra 2004 tešil veľkému záujmu účastníkov, odštartovala celoštátna súťaž Zelené školy, a to aj za prítomnosti organizáto-

rov európskeho programu EcoSchools. Do pilotného ročníka tejto súťaže sa zapojilo 45 škôl.

Partnerstvo sektorov

Dôležitou súčasťou spomínaného projektu sa stal aj pracovno-predstavný deň na tému **Praktická environmentálna výchova v partnerstve s tromi sektormi – firmami, neziskovým a verejným sektorom**. Uskutočnil sa 23. septembra v Bratislave a zúčastnilo sa ho 70 predstaviteľov škôl z celého Slovenska. Nechýbali zástupcovia verejného sektora. Taktiež firmi, avšak len pár lastovičiek, hoci oslovených bolo oveľa viac, vrátane podnikov majúcich materskú základňu v Holandsku. Zrejme všetko chce svoj čas - aj rozvoj spoločenskej zodpovednosti firmi tým, že sa rozhodnú participovať na neziskových vzdelávacích projektoch. Tie, ktoré v krátkosti prezentovali spomínanú spoluprácu, naozaj stáli za to. Napríklad Daphne predstavilo spoluprácu s firmou Siemens na rozvoji osobnosti mladých ľudí. Účastníci dňa tiež zostavili náčrt odporúčaní pre spoluprácu na zefektívnení slovenského systému environmen-

vyčlenilo na to sumu 700 tisíc Sk. Na celoslovenskú súťaž Zelené školy, na ktorej sa organizátorský a finančný podieľa aj Slovenská agentúra životného prostredia, ministerstvo dáva 100 tisíc Sk.

„Podľa dohody s generálnym riaditeľom sekcie regionálneho školstva na MŠ SR Ing. Jánom Morongom, v roku 2005 by malo pokračovať financovanie vydání a distribúcie ďalších do tlače pripravených učebných materiálov a metodických pomôcok, ako aj projektu Zelená škola. Pokúsime sa dohodnúť aj na pokračovaní financovania tréningov pre koordinátorov environmentálnej výchovy na školách,“ osvetľuje Mgr. Richard Medaľ, vedúci CEA.

Dobrá správa pre všetky školy

O environmentálne tréningy aj výukové materiály majú učители mimoriadny záujem. Dopyt výrazne prevyšuje kapacitné možnosti organizátorov a trénerov. Preto určite poteší nasledujúca informácia: Pedagógovia sa môžu stať členmi nadstavbového Klubu škôl, resp. Klubu učiteľov environmentálneho minima. Majú šancu získať napríklad zľavy na semináre a tréningy i ďalšie pomôcky. Podrobnosti o členských právach a povinnostiach získajú v Centre environmentálnych aktivít, Mierové námestie 29, 911 01 Trenčín a na jeho mailovej adrese: cea@changenet.sk.

Čo po skončení?

Čo čaká tvorcov a realizátorov projektu pred jeho definitívnym záverom v marci 2005?

„Okrem povinnej obsahovej aj finančnej záverečnej správy, najmä práca na rozvoji jeho výsledkov: trénerského kádra, ktorý by mal pokračovať v školeniach ďalších záujemcov z radov pedagógov, projektu Zelená škola, vydávaní ĎalEKOHľadu, metodických materiálov a pomôcok, zdokonaľovanie servisu pre členov Klubov environmentálneho minima či náročné práce na grantovej schéme Enviroprojekt na ministerstve školstva,“ sumariuje Mgr. Richard Medaľ.

Dr. Katarína Eva Čaniová

Foto: Mgr. Richard Medaľ

Grafika: Communication House

Tvorivosť

tálnej výchovy a vzdelávania. Spoluorganizátorom tohto dňa, ktorý v roku 2004 bol jediným svojho druhu na Slovensku, bol Communication House. Udalosť mediálne podporili Učiteľské no viny, denník SME a Enviromagazín.

Trniská cesta financií

Dosť dlho hrozilo, že projekt skončí bez najdôležitejšej – záverečnej aplikačnej fázy, ktorú má spolufinancovať slovenská strana – Ministerstvo školstva SR. Ešte v septembri 2004 nebolo jasné financovanie v tomto roku! Až po mnohých intervenciách a mediálnom tlaku MŠ SR podpísalo 27. septembra dohodu o spolupráci s Centrom environmentálnych aktivít (CEA). Podľa nej CEA má za úlohu organizačne aj finančne zabezpečiť prípravu a realizáciu spomínaných školení najmä pre učiteľov základných a stredných škôl. Na tento rok ministerstvo prispieva čiastkou 1, 1 milióna korún.

CEA tiež zabezpečí vydanie a distribúciu učebných materiálov a metodických pomôcok v oblasti environmentálnej výchovy a vzdelávania. MŠ SR